

การผลิตลำไยนอกฤดูของเกษตรกร อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

THE OFF – SEASON LONGAN PRODUCTION OF FARMER BANHONG DISTRICT,
LAMPHUN PROVINCE.

สามารถ ใจเตี้ย
Samart Jaitae

ศูนย์ความเป็นเลิศด้านนวัตกรรมสาธารณสุขศาสตร์และสิ่งแวดล้อมชุมชน
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Center of Excellence in Public Health Innovation and Community Environment,
Faculty of Science and Technology, Chiang Mai Rajabhat University
E-mail : Samart_jai@cmru.ac.th

Received January 25,2021
Revised March 3,2021
Accepted April 1,2021

บทคัดย่อ

ประเทศไทยสามารถผลิตลำไยได้ตลอดทั้งปี ทั้งนี้ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมาผลผลิตลำไยนอกฤดู มีมากกว่า ร้อยละ 50 ของผลผลิตทั้งหมด การศึกษาเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง ระยะเวลาใดเวลาหนึ่งจึงมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสถานการณ์การผลิตลำไยนอกฤดู และ 2) สังเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดู กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้เป็นเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดู ในพื้นที่อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน จำนวน 330 ราย รวมถึงตัวแทนจากผู้มีส่วนได้เสีย จำนวน 12 คน รวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพโดยแบบสอบถาม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษา พบว่า เกษตรกรจะบังคับการออกดอกโดยใช้สารโพแทสเซียมคลอเรต (KClO₃) ในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม การผลิตลำไยนอกฤดูเผชิญปัญหาด้านปัจจัยการผลิต เช่น การขาดแคลนแรงงานที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ปัญหาด้านเงินทุน และการขาดแคลนแหล่งน้ำ ทั้งนี้ผู้มีส่วนได้เสียได้เสนอแนะให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องส่งเสริมการใช้สารชีวภาพทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรู การรวมกลุ่มเกษตรกร และการใช้ประโยชน์วัสดุเหลือทิ้งจากการตกแต่งกิ่งลำไย

คำสำคัญ

การผลิตลำไยนอกฤดู เกษตรกร บ้านโฮ่ง

ABSTRACT

Thailand can produce longan all-year-round. In the past ten years the amount of longan produced has accounted for about 50% of the total crop production. The purposes of this cross-sectional descriptive study were to 1) study off-season longan production and 2) synthesize the state of problems and solutions to off-season longan production. The sample of this research was composed of 330 farmers who lived in Ban Hong district, Lamphun province and 12 stakeholders participated in this study. The quantitative and qualitative data were collected through questionnaires, participant observations, and focus groups. Data were analyzed by descriptive statistics and content analysis. It was found that farmers used potassium chlorate ($KClO_3$) to boost flowering from May to August. Problems related to off-season longan production include a labor shortage, inadequate capital, and water scarcity. The stakeholders suggested that related organizations promote bioproducts in place of chemical products in agriculture and that farmers cooperate. They also suggested that unwanted parts from the trimming of longan tree branches should also be used for other purposes.

Keywords

Off-season Longan Production, Farmers, Ban Hong

ความสำคัญของปัญหา

ลำไยเป็นผลไม้เศรษฐกิจที่มีความสำคัญของประเทศไทยโดยมีมูลค่าการส่งออกมากกว่า 2 พันล้านบาทต่อปี ในปีการผลิต พ.ศ. 2563 ผลผลิตลำไยของแหล่งผลิตหลัก 8 จังหวัดภาคเหนือ (จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน เชียงราย พะเยา ลำปาง ตาก แพร่ และน่าน) มีผลผลิตรวมจำนวน 635,394 ตัน เพิ่มขึ้นจากปีที่แล้ว ร้อยละ 2.42 (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2563) ทั้งนี้ในแต่ละปี เกษตรกรมักจะประสบปัญหาผลผลิตล้นตลาดส่งผลให้ราคาลำไยตกต่ำ การผลิตลำไยนอกฤดูจึงเป็นทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยการผลิตลำไยนอกฤดูเริ่มต้นในปี 2541 เมื่อมีการค้นพบสารโพแทสเซียมคลอเรตด้วยความบังเอิญทำให้เกิดการออกดอกของลำไย การใช้สารโพแทสเซียมคลอเรตเพื่อบังคับลำไยออกนอกฤดูจะใช้ 2 ช่วง คือ ช่วงพฤษภาคม – กรกฎาคมเพื่อเก็บเกี่ยวเดือนพฤศจิกายนถึงกุมภาพันธ์ และช่วงเดือนตุลาคมถึงพฤศจิกายนเพื่อเก็บเกี่ยวเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายน (พาวิณ มะโนชัย และคณะ, 2558) ทั้งนี้เกษตรกรจะทำการราดสารดังกล่าวรอบโคนต้นหรือใช้พ่นทางใบซึ่งมีแนวโน้มการออกดอกมากกว่า (Jaroenkit, & Manochai, 2020) ในปีการผลิต พ.ศ. 2563 ผลผลิตลำไยนอกฤดูใน 8 จังหวัดภาคเหนือ มีจำนวน 249,329 ตัน ลดลงจากปีการผลิตที่ผ่านมา ร้อยละ 13.74 เนื่องจากสภาพอากาศแห้งแล้ง ส่งผลให้การทำลำไยนอกฤดู ไม่ได้ผลเท่าที่ควร ในส่วนของจังหวัดลำพูนในปีการผลิต พ.ศ. 2561 มีพื้นที่ปลูกลำไยที่ให้ผลผลิตแล้ว 270,245 ไร่ เพิ่มขึ้นจากปี 2560 จำนวน 120 ไร่ โดยมีพื้นที่ผลิตลำไยในฤดู 183,192 ไร่

ผลผลิต 125,120 ตัน นอกฤดู 87,053 ไร่ ผลผลิต 125,966 ตัน ทั้งนี้ปริมาณสัดส่วนผลผลิตลำไยในฤดูต่อลำไยนอกฤดู ปีการผลิต 2561 มีสัดส่วน 49.83 ต่อ 50.17 ซึ่งจะเห็นได้ว่าปริมาณลำไยในฤดูมีน้อยกว่าลำไยนอกฤดูถึงร้อยละ 0.34 (846 ตัน) พื้นที่อำเภอบ้านโฮ่งในปี 2561 มีการผลิตลำไยจำนวน 37,617 ไร่ แบ่งออกเป็นลำไยในฤดู 12,347 ไร่ ผลผลิต 8,120 ตัน มีเกษตรกรผู้ผลิตจำนวน 7,824 ราย นอกฤดู 25,270 ไร่ ผลผลิต 36,288 ตัน ผู้ผลิตจำนวน 4,995 ราย ทั้งนี้ผลผลิตทั้งหมดร้อยละ 28.0 บริโภคสด ร้อยละ 72.0 แปรรูป (สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน, 2561) ทั้งนี้การผลิตลำไยในพื้นที่อำเภอบ้านโฮ่ง จะเห็นได้ว่าเกษตรกรหันมาผลิตลำไยนอกฤดูเพิ่มขึ้นเนื่องจากผลผลิตขายได้ในราคาที่สูงเพื่อเทียบกับลำไยในฤดู อย่างไรก็ตามการผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่ก็ยังประสบปัญหาคุณภาพผลผลิตลำไยที่ไม่มีคุณภาพมีขนาดไม่สม่ำเสมอ เกษตรกรต้องลงทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น ทั้งสารเร่งการออกดอก (โพแทสเซียมคลอเรต, $KClO_3$) ค่าจ้างแรงงาน รวมทั้งปัจจัยการผลิตทั้งปุ๋ยเคมี สารเคมีป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืชและสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชที่ต้องใช้บ่อยครั้งเมื่อเทียบกับการผลิตลำไยในฤดู การผลิตลำไยนอกฤดูยังเผชิญปัญหาที่เกษตรกรส่วนใหญ่ยังขาดอำนาจการต่อรองการขายผลผลิตกับพ่อค้าคนกลาง การขาดแคลนแรงงาน การเข้ามาของแรงงานข้ามชาติ รวมถึงการจัดสรรปริมาณน้ำที่ไม่เพียงพอทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนระหว่างประชาชนทั่วไปกับเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดู ในส่วนของประชาชนทั่วไปการผลิตลำไยนอกฤดูที่เพิ่มจำนวนพื้นที่การผลิตมากขึ้น ในช่วงฤดูแล้งจะเกิดความขัดแย้งเกี่ยวกับการใช้น้ำอุปโภคที่เกษตรกรบางส่วนยอมจ่ายค่าน้ำประปาหมู่บ้านเพิ่มขึ้นเพื่อนำน้ำมาใช้ในการดูแลลำไยในช่วงติดผล ส่งผลให้น้ำประปาไม่เพียงพอต่อความต้องการใช้ภายในหมู่บ้าน เกษตรกรบางส่วนยังดำเนินการขุดเจาะน้ำใต้ดินมาใช้ทำให้น้ำใต้ดินที่ชุมชนนำมาผลิตน้ำประปาหมู่บ้านลดปริมาณลง นอกจากนี้การผลิตลำไยยังเกิดผลกระทบด้านแรงงานจากการที่ต้องจ้างแรงงานต่างด้าวเข้ามาทำงานในสวนลำไยจำนวนมากเกิดการย้ายถิ่นของแรงงานเหล่านี้ที่เข้ามาทำงานและพักอาศัยในสวนลำไย ส่งผลกระทบต่อชุมชนในด้านต่าง ๆ ทั้งปัญหาด้านความมั่นคงที่เกิดขึ้นในชุมชน อาชญากรรม การทะเลาะวิวาท ความขัดแย้งและสภาพสิ่งแวดล้อม (ปริยาภรณ์ หมิ่นราช และลิวา ผาดโรสง, 2560) สถานการณ์การผลิตลำไยนอกฤดูข้างต้นได้สะท้อนกระบวนการผลิตลำไยที่มีอาจมองข้ามปัจจัยการผลิตที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะต้นทุนจากสารเคมีเกษตรที่ต้องใช้เพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการศึกษานี้ได้นำเสนอสถานการณ์การผลิตลำไยนอกฤดูที่อาจเป็นแนวทางให้เกษตรกรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปปรับประยุกต์ใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดูที่มีแนวโน้มเพิ่มพื้นที่การผลิตมากขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. สสำรวจสถานการณ์การผลิตลำไยนอกฤดู ในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน
2. สสังเคราะห์สภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดู ในอำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวาง ณ เวลาใด เวลาหนึ่ง โดยใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณร่วมกับเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 – ตุลาคม พ.ศ. 2563 ประกอบด้วยขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร เป็นเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดูในเขต อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ในรอบปีการผลิต พ.ศ. 2562 – 2563 จำนวน 4,995 ราย กลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้เลือกใช้วิธีการคำนวณขนาดตัวอย่างจากสูตรคำนวณขนาดตัวอย่างของ (Daniel, 2010) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 330 ราย หลังจากนั้นเลือกกลุ่มตัวอย่างระดับหมู่บ้าน ร้อยละ 30 ด้วยวิธีการสุ่มอย่างง่ายโดยการจับฉลากแบบไม่กลับคืน การคัดเลือกครัวเรือนแต่ละหมู่บ้านมาศึกษาผู้วิจัยใช้ตารางสุ่ม (Random number table) ตามสัดส่วนของจำนวนหลังคาเรือนแต่ละหมู่บ้าน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการสังเคราะห์การสภาพปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหการผลิตลำไยนอกฤดู คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากผู้มีส่วนได้เสียในการผลิตลำไยนอกฤดู จำนวน 12 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสอบถาม เป็นแบบสอบถามที่มีข้อคำถามทั้งปลายปิดและปลายเปิดเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของเกษตรกร รูปแบบการผลิต การเก็บเกี่ยว การจำหน่ายผลผลิต และการดูแลต้นลำไยหลังการเก็บเกี่ยว

2.2 แบบบันทึกการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางในการผลิตลำไยนอกฤดู สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญห

2.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมเป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปทำกิจกรรมร่วมกับกลุ่มประชากร

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 ข้อมูลทั่วไปวิเคราะห์โดยสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics)

3.2 ข้อมูลจากแบบสอบถามปลายเปิด และการสนทนากลุ่มใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย การเปรียบเทียบข้อมูลและการตีความข้อมูล

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไป พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 55.40 มีอายุเฉลี่ย 51.39 ปี การศึกษาระดับประถมศึกษา ร้อยละ 66.70 จำนวนแรงงานในภาคการเกษตรครัวเรือนเฉลี่ย 4.11 คน รายได้ของครอบครัวเฉลี่ย 114,606.06 บาท/ปี มีพื้นที่ทำการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 4.99 ไร่ พื้นที่การผลิตลำไยนอกฤดูในปีการผลิต พ.ศ. 2563 เฉลี่ย 3.21 ไร่ ทั้งนี้เกษตรกรเช่าพื้นที่ส่วนลำไยเพื่อการผลิตลำไยนอกฤดูในปีการผลิต พ.ศ. 2563 เฉลี่ย 2.21 ไร่

2. สถานการณ์การผลิตลำไยนอกฤดู พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ขาดแคลนเงินทุนที่จะนำมาใช้ในกระบวนการการผลิตทั้งการซื้อปัจจัยการผลิต ค่าจ้างแรงงาน และค่าบำรุงต้นลำไยหลังการเก็บเกี่ยว สายพันธุ์ลำไยส่วนใหญ่เป็นพันธุ์อีตอ เกษตรกรจะใช้วิธีการพ่นสารโปรแตสเซียมโครเรททางใบ

ลำไยมากกว่าการราดสารบริเวณโคนต้น หลังจากทำการเก็บเกี่ยว และพักพื้นต้นลำไยประมาณ 4 – 5 เดือน ขึ้นอยู่กับการตัดสินใจที่มีปัจจัยด้านราคาผลผลิตลำไยเป็นปัจจัยสำคัญ ช่วงเวลาส่วนใหญ่ที่เกษตรกรทำการพ่นสารจะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม – สิงหาคม เพื่อให้ผลผลิตออกจำหน่ายในช่วงเดือนมกราคม – กุมภาพันธ์ (ช่วงตรุษจีน) เกษตรกรที่มีพื้นที่การปลูกลำไยจำนวนมากจะทำการแบ่งพื้นที่เป็นส่วน ๆ เกษตรกรบางส่วนจะทิ้งต้นลำไยหลังจากการบังคับให้ออกดอกนอกฤดู แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการเร่งการออกดอกทำให้ต้นลำไยบางส่วนไม่ได้รับการดูแล รักษา เมื่อถึงฤดูการออกดอกในช่วงเวลาปกติต้นลำไยเหล่านี้ไม่ออกดอก ทำให้เกษตรกรบางส่วนตัดสินใจโค่นต้นลำไยแล้วเปลี่ยนไปปลูกมะม่วงทดแทน

ลักษณะพื้นที่ของสวนลำไยเป็นดินร่วน ร้อยละ 75.57 ใช้น้ำบ่อบาดาลในการผลิตลำไยนอกฤดู ร้อยละ 65.45 ผลิตลำไยนอกฤดูปีละ 1 ครั้ง ร้อยละ 80.50 ตัดสินใจทำลำไยนอกฤดูในช่วงที่ผลผลิตขายได้ราคาดี ร้อยละ 76.20 ประสบปัญหาต้นทุนการผลิตสูง (แรงงานหรือสารเคมี) ร้อยละ 56.70 นำผลผลิตลำไยนอกฤดูไปขายเอง ร้อยละ 83.64 โดยการคัดเกรดใส่ตะกร้า ร้อยละ 82.97 การเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยนอกฤดู ผลผลิตลำไยนอกฤดูในรอบการผลิต ปี 2562 ต่อเนื่องมาถึงต้นปีการผลิต 2563 ไม่ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพมากนัก ผลมีขนาดเล็กถึงแม้จะเป็นพวงขนาดใหญ่ และแตกเมื่อพร้อมจะเก็บเกี่ยว เกษตรกรจึงเผชิญการขาดทุนและบางส่วนทิ้งสวนลำไยที่ไม่สามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ผลผลิตลำไยนอกฤดูช่วงเดือนพฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2563

ในส่วนของการเก็บเกี่ยวผลผลิต การผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่เผชิญปัญหาการขาดแคลนแรงงานอย่างมาก เกษตรกรส่วนใหญ่จึงมักจะเก็บเกี่ยวผลผลิตด้วยตนเอง แต่ก็มีเกษตรกรบางส่วนที่ขายผลผลิตแบบเหมาสวน เกษตรกรจะจ้างแรงงานในหมู่บ้านเป็นหลัก ผลผลิตหลังจากเก็บจากต้นมาแล้วจะดำเนินการคัดเกรดและบรรจุในตะกร้าซึ่งจำหน่ายได้ราคาสูง หรือทำการเด็ดเป็นผลแล้วนำไปคัดเกรดที่ร้านรับซื้อ ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 การคัดเกรดลำไยนอกฤดูบรรจุตะกร้า

การจำหน่ายผลผลิตจะจำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางทั้งแบบที่ตั้งร้านรับซื้อซึ่งรับซื้อผลผลิตตลอดปี และแบบเหมาสวนแล้วนำไปจำหน่ายให้กับร้านรับซื้อราคาซื้อไม่สูงมากนัก ถึงแม้ผลผลิตมีจำนวนไม่มาก ราคาในช่วงเดือนพฤศจิกายน - ธันวาคม ปี 2562 ราคาเกรด AA รับซื้ออยู่ประมาณ กิโลกรัมละ 30 – 35 บาท ช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม ปี 2563 ราคาลำไยตกต่ำมาก เกรด AA ราคาประมาณ 19 บาท เกรด A ประมาณ 9 บาท เกรด B ราคาประมาณ 4 บาท และ เกรด C ราคาประมาณ 1 บาท ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ราคารับซื้อลำไยนอกฤดูในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม พ.ศ. 2563

การผลิตลำไยนอกฤดูในช่วงปีการผลิต พ.ศ. 2563 ยังประสบปัญหาการขาดแคลนแหล่งน้ำ เนื่องจากเกิดภัยแล้งยาวนาน ปริมาณน้ำไม่เพียงพอถึงแม้จะอยู่ในพื้นที่เขตชลประทาน โดยเฉพาะในช่วงที่ลำไยนอกฤดูกำลังติดผลใกล้จะเก็บเกี่ยวผลผลิต เกษตรกรบางส่วนได้ทำการขุดเจาะน้ำบาดาล และขุดสระน้ำในพื้นที่สวนของตนเองเพื่อนำน้ำมาใช้บรรเทาปัญหา รวมถึงรวมกลุ่มเพื่อขอสนับสนุนงบประมาณในการขุดลอกแหล่งน้ำในชุมชนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่ไม่ได้เตรียมตัวรับสถานการณ์ภัยแล้งที่เกิดขึ้น ทำให้ต้องปล่อยให้ต้นลำไยขาด

น้ำและยืนต้นตายจำนวนมาก บางส่วนต้องตัดต้นลำไยขายเป็นฟืน ซึ่งมีพ่อค้ามารับซื้อแบบเหมาเป็นตันหรือซั้งเป็นกิโล

ในส่วนของการดูแลต้นลำไยหลังจากเก็บเกี่ยวผลผลิต พบว่า เกษตรกรทำการแต่งกิ่งทำบ่อยครั้ง ร้อยละ 91.81 ทำการเผาเศษใบไม้แมลงบางครั้ง ร้อยละ 66.07 ใส่มูลวัว/มูลไก่บางครั้ง ร้อยละ 74.24 ใส่ปุ๋ยเคมีบ่อยครั้ง ร้อยละ 88.18 การพ่นฮอร์โมนบำรุงใบทำบ่อยครั้ง ร้อยละ 79.09 และการให้น้ำอย่างพอเพียงบ่อยครั้ง ร้อยละ 93.64 ทั้งนี้กิ่งขนาดเล็กเกษตรกรจะนำมาใช้เป็นฟืนเพื่อการทำอาหารในครัวเรือน บางส่วนนำไปทำถ่านไม้ไว้ใช้ในครัวเรือนและจำหน่ายเป็นรายได้เสริมดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การบำรุง รักษาต้นลำไยนอกฤดูหลังจากเก็บผลผลิต

วิธีการ	บ่อยครั้ง จำนวน (ร้อยละ)	บางครั้ง จำนวน (ร้อยละ)	ไม่ทำ จำนวน (ร้อยละ)
การแต่งกิ่ง	303 (91.81)	27 (8.19)	-
การเผาเศษใบไม้แมลง	69 (20.90)	218 (66.07)	43 (13.03)
การใส่มูลวัว/มูลไก่	75 (22.72)	245 (74.24)	10 (3.04)
การใส่ปุ๋ยเคมี	291 (88.18)	38 (11.51)	1 (0.30)
การพ่นฮอร์โมนบำรุงใบ	261 (79.09)	68 (20.60)	1 (0.30)
การให้น้ำอย่างพอเพียง	309 (93.64)	21 (6.36)	-

การดูแลต้นลำไยนอกฤดูยังมีปัจจัยด้านราคาผลผลิตลำไย และรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตแต่ละครั้งเป็นปัจจัยกำหนด ทั้งนี้การตัดแต่งกิ่งเกษตรกรที่มีพื้นที่จำนวนมากจะต้องจ้างแรงงานเพื่อช่วยตัดแต่งกิ่ง ซึ่งจะส่งผลต่อการแตกใบอ่อนพร้อมกันทั้งพื้นที่สวน

3. ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดู

จากการสนทนากลุ่ม สรุปได้ว่า

3.1 การลดต้นทุนการผลิตเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนที่หน่วยงานต้องเข้ามาให้การช่วยเหลือเกษตรกร ทั้งนี้การตัดแต่งกิ่งให้มีทรงพุ่มเตี้ยจะช่วยลดต้นทุนในการจ้างแรงงานทั้งการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการบำรุงต้นหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต ส่วนต้นทุนจากสารเคมีการเกษตร อาจมีการส่งเสริมการใช้สารชีวภาพทั้งสมุนไพรที่มีศักยภาพในการควบคุมและป้องกันแมลงศัตรูลำไย การส่งเสริมการใช้น้ำหมักชีวภาพ และปุ๋ยหมัก ตลอดช่วงการผลิตทั้งระยะเตรียมต้น ระยะติดดอก ระยะติดผล และระยะหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต

3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญกับราคาและรูปแบบการจำหน่ายผลผลิตที่ไม่สามารถคาดเดาได้ โดยอาจมีการส่งเสริมการรวมกลุ่มเกษตรกรให้เพิ่มขึ้น การส่งเสริมการแปรรูปลำไยนอกฤดูที่บางช่วงราคาตกต่ำ ทั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง

3.3 ส่งเสริมการใช้ประโยชน์จากวัสดุเหลือทิ้งจากการตัดแต่งกิ่งลำไยหลังการเก็บเกี่ยวทั้งในส่วนของใบ และกิ่ง ซึ่งมีการศึกษาวิจัยพบว่าสามารถนำมาใช้ในการผลิตถ่านดูดซับกลิ่นได้ รวมถึงอาจนำมาใช้เป็นวัสดุผสมในการผลิตดินปลูกพืช

อภิปรายผลการวิจัย

การผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูนได้เผชิญปัญหาปัจจัยการผลิตทั้งด้านแรงงานที่ไม่เพียงพอต่อความต้องการ และการขาดแคลนเงินทุน อาจเป็นไปได้ว่ารูปแบบการผลิตลำไยนอกฤดูของเกษตรกรขาดองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง ขาดการวางแผนการผลิตที่การผลิตเป็นไปตามการคาดเดาราคาจากปีการผลิตที่ผ่านมา รวมถึงการส่งเสริมหรือการให้คำแนะนำเกษตรกรเกี่ยวกับกระบวนการผลิตลำไยนอกฤดูของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่ต่อเนื่อง เกษตรกรต้องแสวงหาแนวปฏิบัติจากคำบอกเล่าของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการผลิต และร้านค้าที่ขายสารเคมีที่ใช้ในการเร่งการออกดอกลำไยนอกฤดู ทั้งนี้ธีรานุ เจริญกิจ และคณะ (2556) เสนอแนะว่า การวางแผนการผลิตลำไยนอกฤดูควรเริ่มต้นจากข้อมูลการผลิตของเกษตรกรทั้งด้านภูมิประเทศ ความรู้ในการจัดการสวนเพื่อใช้คาดการณ์การผลิต รวมถึงการผลิตลำไยนอกฤดูมักประสบปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นเนื่องจากเป็นการดูแลจัดการนอกฤดูการผลิตปกติ ซึ่งเกษตรกรต้องพิจารณาปัจจัยความแตกต่างของสภาพพื้นที่ปลูก พันธุ์ลำไย และการจัดการแปลง

การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการจำหน่ายผลผลิตเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้แรงงานในครอบครัวร่วมกับแรงงานในชุมชนเมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตเพื่อจำหน่ายเอง สอดคล้องกับแรงงานภาคการเกษตรของเกษตรกรชาวสวนลำไยในพื้นที่อำเภอยางชุมน้อยและอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าในช่วงการเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยจะใช้แรงงานในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ส่วนใหญ่เป็นแรงงานในครัวเรือน ญาติพี่น้อง หรือแรงงานรับจ้างทั่วไปในชุมชน ซึ่งในช่วงของการเก็บเกี่ยวผลผลิตลำไยในรายที่มีการเพาะปลูกมากจำนวนหลายไร่ จึงมีความต้องการแรงงานที่เพิ่มขึ้น (สายสกุล พงษ์มุล และ กังสตาล กนกหงษ์, 2560) ในส่วนของพ่อค้าคนกลางเมื่อมารับซื้อผลผลิตมักจะใช้การเหมาสวน และใช้แรงงานที่ตนเองหาได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานต่างด้าว การผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่ยังเผชิญปัญหาการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศที่ไม่สามารถคาดเดาได้ โดยเฉพาะปัญหาภัยแล้งที่มีแนวโน้มของการเกิดปัญหาอย่างต่อเนื่องจากสาเหตุมาจากการเปลี่ยนแปลงของภูมิอากาศ และการเปลี่ยนแปลงของการใช้ประโยชน์แม่น้ำสายหลักที่กำลังเผชิญปัญหาความเสื่อมโทรม โดยมีรายงานการศึกษา พบว่า การใช้ประโยชน์แม่น้ำลี้ในปัจจุบันด้านการเกษตรเปลี่ยนไปจากอดีตเนื่องจากรูปแบบการเกษตรเปลี่ยนจากพืชไร่มาเป็นพืชสวนทำให้ความต้องการการใช้น้ำลดลง และพื้นที่คลองส่งน้ำจากฝายทดน้ำแต่ละแห่งไม่สามารถนำน้ำเข้าพื้นที่การเกษตรได้ คลองหลายแห่งสภาพตื้นเขินและถูกถมเพื่อการสร้างที่อยู่อาศัยและทำถนนเข้าสู่พื้นที่การเกษตร (สามารถ ใจเตี้ย, 2562) ปัญหาเหล่านี้ส่งผลต่อการขาดแคลนน้ำในการผลิตลำไยนอกฤดูอันส่งผลต่อปริมาณและขนาดของผลผลิต รวมถึงความขัดแย้งในการใช้น้ำของเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดูและชุมชน

ส่วนข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดูได้สะท้อนประสบการณ์ของผู้มีส่วนได้เสียในการผลิตลำไยนอกฤดู รวมถึงความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่ ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและส่งเสริมแนวทางสู่การแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่อาจเป็นกระบวนการในการต่อรองราคา และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเกี่ยวกับการถ่ายทอดองค์ความรู้ และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดูได้ สอดคล้องกับข้อเสนอแนะในการพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกรทำขุนแผนพื้นที่หน่วยงานภาครัฐควรให้ความรู้การบริหารจัดการ โดยเฉพาะในด้านการตลาด การเงินและบัญชี เพื่อให้กลุ่ม

เกษตรกรสามารถขยายการจำหน่ายได้กว้างขึ้น รวมทั้งการส่งเสริมให้กลุ่มเกษตรกรมีการประเมินและวิเคราะห์ศักยภาพในการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง (สายเพชร อักโข และคณะ, 2560) ทั้งนี้การส่งเสริมการผลิตลำไยอินทรีย์นอกฤดูอาจเป็นทางเลือกในการผลิตลำไยนอกฤดูที่สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาที่สูงขึ้น นอกจากนี้การเพิ่มศักยภาพทางการตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดูจะช่วยส่งเสริมอำนาจการต่อรองราคากับพ่อค้าคนกลางได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.1 ข้อมูลสถานการณ์การผลิตลำไยนอกฤดูทั้งรูปแบบการผลิต การเก็บเกี่ยวผลผลิต และการบำรุง รักษาต้นลำไยนอกฤดูหลังจากเก็บผลผลิต อาจเป็นการสะท้อนสภาพปัญหาในการผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันการผลิตลำไยนอกฤดูมักจะมีปัญหาการไม่ออกช่อดอก การติดผลที่ล่าช้า และผลผลิตไม่ได้มาตรฐานส่งผลให้จำหน่ายไม่ได้ รวมถึงราคาผลผลิตบางช่วงตกต่ำ ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอาจใช้เป็นข้อมูลในการจัดทำโครงการหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

1.2 ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหาการผลิตลำไยนอกฤดู เป็นการสะท้อนความต้องการของผู้มีส่วนได้เสีย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญและผลักดันแนวทางเหล่านี้สู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดูเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และการใช้ประโยชน์วัสดุเหลือทิ้งจากการตัดแต่งกิ่งหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต ซึ่งวัสดุเหล่านี้สามารถนำมาผลิตเป็นปุ๋ยหมัก ถ่านไบโอสำหรับกรองน้ำ และถ่านอัดแท่ง นอกจากนี้จะช่วยลดต้นทุนในการซื้อปุ๋ยเคมีของเกษตรกรแล้วยังเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากวัสดุเหลือทิ้งทางการเกษตรได้อย่างเหมาะสม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 การแสวงหาแนวทางในการลดต้นทุนการผลิตลำไยนอกฤดู ทั้งการส่งเสริมการใช้สารชีวภาพ การจัดการต้นลำไย การจัดการแรงงาน ทั้งนี้อาจแสวงหารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว

2.2 ศึกษาแบบการรวมกลุ่มเกษตรกรที่เหมาะสม ทั้งนี้อาจใช้การถอดบทเรียนจากกรณีศึกษากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ดี รวมถึงการค้นหารูปแบบการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือทิ้งจากการตัดแต่งกิ่งลำไยหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต

กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ขอขอบขอบคุณเกษตรกรผู้ผลิตลำไยนอกฤดู อำเภอบ้านไทรง จังหวัดลำพูนและผู้เกี่ยวข้องที่ได้ให้ข้อมูลการวิจัย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ที่สนับสนุนทุนวิจัยจากงบประมาณแผ่นดินปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 โดยการสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.)

เอกสารอ้างอิง

- ธีรนุช เจริญกิจ และคณะ. (2556). การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตลำไยนอกฤดู. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปรียาภรณ์ หมั่นลาด และลิลา ผาดโทสง. (2560). ผลกระทบจากแรงงานข้ามชาติในภาคเกษตรกรรม: กรณีศึกษา แรงงานกัมพูชาในพื้นที่สวนลำไย จังหวัดลำพูน. *Veridian E-Journal, Silpakorn University ฉบับภาษาไทยมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ* 10(2), 558 – 571.
- พาวิน มะโนชัย และคณะ. (2558). รายงานความก้าวหน้าโครงการวิจัย การบริหารจัดการเทคโนโลยีเพื่อผลิตลำไยนอกฤดูในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย ระยะที่ 1. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สายเพชร อักโข และคณะ. (2560). การพัฒนาศักยภาพกลุ่มเกษตรกรทำขุนแผน ตำบลอ่างศิลา อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี*. 6(12), 56 -76.
- สายสกุล ฟองมูล และกิ่งสตาล กนกหงษ์. (2555). การจัดการแรงงานภาคเกษตรของเกษตรกรชาวสวนลำไย จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารวิจัยและส่งเสริมการเกษตร*. 34(3), 73 - 78.
- สามารถ ใจเตี้ย. (2562). การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในกิจกรรมการจัดการทรัพยากรน้ำลุ่มน้ำลี้ จังหวัดลำพูน. *วารสารเกษตรพระจอมเกล้า*. 37(3), 519 – 526.
- สำนักงานเกษตรจังหวัดลำพูน. (2561). สถานการณ์การผลิตลำไยจังหวัดลำพูน ปี 2561. สืบค้นจาก <http://www.lamphun.doae.go.th/>
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. (2563). ลำไยภาคเหนือติดดอกมาก สศก. เผย ผลผลิตรวมกว่า 6 แสนตัน ออกตลาดมากที่สุด ส.ค. 63. สืบค้นจาก <http://www.oae.go.th/view/1/%E0>
- Daniel, W.W. (2010). *Biostatistics: basic concepts and methodology for The health sciences (9th ed.)*. New York: John Wiley & Sons.
- Jaroenkit, T & Manochai, P. (2020). Current practices and research in off-season longan production in Thailand. *Acta Hortic*. 1293, 185-192.

ประวัติแนบท้ายบทความ (ภาษาอังกฤษ)

Name and Surname: Samart Jitae
Highest Education: Doctor of Public Health
University or Agency: Chiang Mai Rajabhat University
Field of Expertise: Environmental and Resource Management
Address: 202 Chang Puak road, Tambon Chang Puak, Maung, Chiangmai 50300